

Imigracijos diskursai JAV ir Airijos spaudoje¹

ARTŪRAS TEREŠKINAS

Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas

El. paštas: a.tereskinas@smf.vdu.lt

Analizuojant didžiausius JAV ir Airijos dienraščius, šiame straipsnyje atskleidžiamos semantinės imigracijos diskurso makrostruktūros. Darbe išskirtos dažniausiai spaudoje pasikartojančios temos, kurių dauguma priklauso „prietarų struktūroms“; čia aptariami kalbiniai kontekstai, terminai ir retoriniai stiliai, aprašantys imigrantus, gilinamasi į „aliarmistinę retoriką“, kuri išreiškia socialines baimes, siejamas su imigracija ir imigrantais. Straipsnyje pateikta imigracijos diskurso analizė ne tik padeda suvokti socialinę bei politinę imigracijos kaitą JAV ir Airijoje, bet ir leidžia formuoti vyraujančio diskurso kritiką bei jo alternatyvas.

Raktažodžiai: imigracija, imigrantai, spauda, diskursas, diskurso analizė

ĮVADAS

Migracija ir imigracija yra tapusios svarbia viešosios politikos bei politinių diskusijų dalimi tiek Europoje, tiek Amerikoje. Pastaraisiais metais, o ypač po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių antpuolių, į migracijos ir imigracijos problemas kreipiamas vis didesnis dėmesys. Karas Irake ir teroristiniai incidentai Madride bei Londone taip pat paveikė šių diskusijų toną ir išplėtė debatų geografiją (Nacos ir Torres-Reyna 2003).

Atsižvelgiant į imigracijos JAV ir Airijoje kontekstus, šiame straipsnyje analizuojami mechanizmai ir įvaizdžiai, kuriais naudojamosi Airijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų spauda aprašo imigrantus. Kokie imigrantų vaizdiniai dažniausiai pasikartoja? Kokiuose kontekstuose jie pateikiami? Kokie retoriniai stiliai vyrauja spaudos pranešimuose apie imigraciją? Naudojantis kritiška diskurso analize, straipsnyje gilinamasi į „semantines diskurso makrostruktūras“ (van Dijk 1987: 48), t. y. vyraujančias diskurso kaip visumos temas žiniasklaidos tekstuose.

Analizuojami tekstai apie skirtingų tautybių imigrantus, pasirodę pasirinktoje JAV (*The New York Times* ir *The Washington Post*) ir Airijos (*Irish Independent* ir *The Irish Times*) periodinėje spaudoje 2007 m. spalio 1–31 dienomis. Analizei naudojami visi šių leidinių straipsniai neatsižvelgiant į jų žanrą, apimtį ar paskirtį. Daugiausia straipsnių rasta JAV spaudoje – 237 straipsniuose minimi imigrantai ar imigracija. Airijos dienraščiuose tokių straipsnių buvo 67. Tad iš viso bus apžvelgiama 304 naujienų pranešimų, analitinių straipsnių ir reportažų.

SPAUDOS TEKSTAI, DISKURSO ANALIZĖ IR IMIGRACINĖ POLITIKA

Žiniasklaidos pranešimai formuoja socialines bei politines nuostatas ir padeda suvokti atskiras socialines grupes, tokias kaip imigrantai ar išvietinti asmenys. Tiriant imigrantų ir imigracijos įvaizdžius žiniasklaidos tekstuose, neužtenka analizuoti vien pranešimų turinį – svarbu

¹ Straipsnis parengtas vykdant VMSF finansuojamą projektą „Lietuvių tautinės tapatybės išsaugojimas europėizacijos bei globalizacijos sąlygomis: lietuviškumo raiška ir nacionalinės Airijos, Anglijos, Ispanijos, JAV ir Norvegijos tapatybių politikos“.

apčiuopti analizuojamo diskurso platųjį (istorinį, politinį, tautinės tapatybės, imigracinės politikos ir kt.) ir tiesioginį (teksto viduje, teksto atsiradimo) kontekstus, jų įtaką jau egzistuojantiems ir naujai atsirandantiems pranešimams.

Gilinantis į pasirinktus JAV ir Airijos spaudos tekstus, pirmiausia atsižvelgiama į imigracijos diskurso turinio dimensiją (pagrindinė tema, jos sritis, pagrindiniai probleminiai taškai, diskurso pagrindinės siužetinės linijos). Trumpai aptariamas tekstas, kontekstas bei kalba: kas yra diskurso dalyviai, kokie vartojami raktažodžiai (kaip dažnai vartojami, ar jie pabrėžiami), teksto kalba, jos stilius ir pan.

Tiriant JAV ir Airijos spaudą susitelkiama ties tuo, kaip imigrantų ir imigracijos kategorijos ar reikšminiai laukai yra naudojami lokalizuotose diskursyvinėse praktikoje ir kokių ideologinių pasekmių jų naudojimas gali turėti. Spaudos tekstų analizė gali padėti ne tik nustatyti plačius kultūriškai lokalizuotus reikšmės modelius, bet ir suvokti socialinę bei politinę imigracijos kaitą.

Anot Stefano Titscherio (2002), tyrimo duomenų atranka diskurso analizei priklausomai nuo tekstų funkcijos gali būti vykdoma keliais būdais. Kai patys tekstai yra tyrimo objektas, tyrėjas identifikuoja visus atitinkamo tipo bei tematikos tekstus ir analizuoja tekstų visumą ar pasirinktą jos imtį. Tačiau jei tekstai suvokiami kaip platesnių socialinių reiškinių ar procesų reprezentacija, autorius siūlo pradėti nuo individų, socialinių grupių artikuliuojamų tekstų arba tekstų, atsiradusių tam tikrose situacijose, paieškos. Lygiai taip pat, kaip ir pirmuoju atveju, tyrėjas gali analizuoti tekstų visumą arba pasirinktą imtį.

Šio tyrimo atveju patys tekstai yra tyrimo objektas, todėl analizuojami visi 2007 m. spalio 1–31 d. JAV dienraščiuose *The New York Times* (toliau NYT) ir *The Washington Post* (toliau WP) bei Airijos dienraščiuose *Irish Independent* (toliau IRIN) ir *The Irish Times* (toliau IRT) pasirodę tekstai, susiję su imigrantais ir imigracija². Vadinasi, tiriama bendras imigracijos diskursas. Gilinamasi į „rėmus“, kurie yra esminės struktūruojančios bei kultūrinės reikšmės tvarkančios idėjos ir kuriuose vyksta diskusijos apie imigraciją.

Žiniasklaidos tekstus reikia interpretuoti platesniame simbolinių, institucinių ir materialinių praktikų kontekste, todėl trumpai apibūdinsime imigracinės politikos gaires JAV ir Airijoje.

Jungtinės Amerikos Valstijos dažnai vadinamos „imigrantų tauta“ arba „tautų tauta“. Tačiau dabartinėse JAV, istoriškai sudarytose iš kelių imigracijos bangų, imigracijos politika yra gana griežta. Imigrantų tauta patiria nuolatinį antiimigrantų atoveiksmį. Jis ypač akivaizdus kalbant apie terorizmo grėsmę. Buvęs prezidentas George'as W. Bushas sukėlė viešą sąmyšį, kai 2004 m. pasiūlė naują darbuotojų programą kaip būdą nelegaliems imigrantams tapti piliečiais (Drucker, Gumpert 1998: 14).

Nauja emigracijos era JAV prasidėjo 1965 m., kai buvo priimtas „Imigracijos ir Tautybės aktas“ (*Immigration and Nationality Act*), kuriuo buvo panaikintos kvotos, besiremiančios tautybe, ir teikiama pirmenybė artimiems Amerikos piliečių ir pabėgėlių giminaičiams bei kvalifikuotiems profesine prasme asmenims. Priėmus šį aktą Amerika pasipildė didele imigrantų banga iš Lotynų Amerikos ir Azijos. Nuo 1970 m iki 2000 m. JAV įsileido daugiau nei 20 milijonų asmenų kaip nuolatinį gyventojų. Šiandien JAV gyvena apie 11,5 milijono nelegalių imigrantų, keturis kartus daugiau nei tada, kai buvo priimtas minėtas aktas. Apytikriais duomenimis, kasmet šalį papildo 500 000 nelegalių gyventojų (Chavez 2006: 35).

Po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių atpuolių buvo gerokai sustiprinta sienų kontrolė: nuo 2001 m. sienos patrulių skaičius išaugo 30 %, o lėšos, skirtos JAV sienų apsaugai, – 66 %. Šios priemonės padėjo pasiekti šokių tokių rezultatų: nelegali imigracija sulėtėjo, lyginant ją

² Šie dienraščiai pasirinkti dėl didžiausio tiražo ir perkamumo.

su paskutiniu juo praeito šimtmečio dešimtmečiu, kai ji buvo pasiekusi aukščiausią lygį (Chavez 2006: 35).

Paskutiniajame XX a. dešimtmetyje Airijoje ne tik padidėjo tiesioginių užsienio investicijų ir multinacionalinių kompanijų, bet ir ėmė augti imigrantų iš skirtingų šalių skaičius. Pagrindinė migracijos priežastis – nuolatinis darbo jėgos trūkumas dėl tuo metu prasidėjusio ekonominio šalies pakilimo. 1996 m. pirmą kartą daugiau žmonių imigravo į Airiją nei emigravo iš jos. Dauguma Airijos imigrantų – ekonominiai imigrantai. Pastaruoju metu juos sudaro naujų Europos Sąjungos šalių piliečiai iš Vidurio ir Rytų Europos. Ekonominis bumas padidino imigrantų darbininkų skaičių šalyje nuo 6000 1999 m. iki 50 000 2003 metais. Airija palaiko darbo jėgos imigracinę politiką, kuri yra viena liberaliausių Europoje (Ruhs 2005: 2). Migracija iš naujų Europos Sąjungos šalių buvo itin naudinga Airijai, kurios klestinčiai ekonomikai ilgą laiką buvo reikalinga nauja darbo jėga (ten pat: 62).

KONTEKSTAI, KURIUOSE PATEIKIAMY IMIGRANTAI, IR PASIKARTOJANČIOS DISKURSO TEMOS

Dažniausi kontekstai, kuriuose 2007 m. spalio mėn. JAV laikraščiuose pateikiama imigrantų ir migracijos tematika, yra šie: 1) nelegali migracija, JAV sienos kontrolė, kova su nelegaliais imigrantais, deportacijos; 2) imigracijos įstatymai; 3) darbo vietos imigrantams; 4) imigrantų nusikaltimai; 5) migracijos problemos pasaulyje; 6) imigracija kaip politinių kovų įrankis; 7) imigracija kaip visuomenę skaldanti problema; 8) globalizacija ir daugiakultūriškumas; 9) imigrantų gyvenimo kasdienybė. Aptariamuose Airijos laikraščiuose imigrantai ir imigracija patenka į šiuos kontekstus: 1) imigracijos įstatymai; 2) imigrantai ir švietimo sistema; 3) globalizacija, tautinė tapatybė ir imigrantai; 4) prekyba žmonėmis; 5) imigrantų nusikaltimai.

Būdama nuolatinis informacijos apie imigrantus ir kitas mažumų grupes šaltiniu (van Dijk 1987) JAV ir Airijos žiniasklaida formuoja vyraujančias semantines diskurso makrostruktūras apie imigrantus. Aptariamoje spaudoje ypač paplitusios šios makrostruktūros: 1) imigrantai kaip priešai ar bauginantys *Kiti*; 2) imigrantai kaip nusikaltėliai bei rizikos veiksnys ir grėsmė; 3) imigrantai kaip ekonominė našta valstybėms; 4) imigrantai kaip politinių diskusijų ir politinių pažiūrų lakmusas; 5) imigracija kaip globalizacijos pasekmė; 6) imigrantai kaip kultūriškai ir ekonomiškai prisidedantys prie JAV ir Airijos šalių gerovės. Šiame straipsnyje aptariamos tik pirmos keturios semantinės makrostruktūros.

PRIEŠAI ARBA BAUGINANTYS KITI

Viena pačių ryškiausių pagrindinių diskurso temų JAV ir Airijos spaudoje yra imigrantas kaip *Kitas*, kurio reikia bijoti. Ši dažnai pasikartojanti tema – galinga konstrukcija, skatinanti imtis priemonių prieš tuos, kurie suvokiami kaip priešai. Imigrantai kaltinami dėl daugybės problemų JAV ir Airijos visuomenėse; manoma, kad jie trukdo nacionalinei vienybei ir socialinei harmonijai. Tai „vidinis priešas“, ardantis visuomenę iš vidaus.

Net 132 NYT ir WP straipsniuose imigracija į JAV diskutuojama kaip Amerikos visuomenę skaldanti jėga. Ne tik politinės jėgos, bet ir plačioji visuomenė negali sutarti dėl nelegalių imigrantų. Be to, imigracijos problema JAV spaudoje dažnai pateikiama kartu su karo Irane aprašymais retoriškai susiejant imigraciją, terorizmą ir karą. Diskursyviųjų bauginančio priešų temų galima rasti daugelyje ankstesniame straipsnio poskyryje minėtų kontekstų, tačiau daugiausia jų pasitaiko kalbant apie nelegalią migraciją, JAV sienos kontrolę, kovą su nelegaliais imigrantais, migracijos problemas pasaulyje bei imigrantų nusikaltimus.

Imigrantai, kurių kultūriniai ir tapatybės kodai skiriasi nuo JAV ar Airijos visuomenių, gresia pastarosioms, nes ardo jų tapatybę. Savo skiltyje IRIN komentatorius Kevinas Myersas rašo, kad imigracija – tai didžiausias iššūkis visoje Airijos istorijoje. Jo nuomone, „Imigracija yra didžiausia grėsmė socialiniam šalies vientisumui...“ (IRIN 2007 m. spalio 10 d.).

Tačiau imigracijos problema gali ir vienyti visuomenę. Apibūdinant sudėtingą santykį tarp dviejų šalių piliečių ir imigrantų, kai kuriuose spaudos tekstuose (pvz.: NYT 2007 m. spalio 10 d. ir IRIN, 2007 m. spalio 10 d.) teigiama, kad imigrantas kaip priešas ne tik griauja JAV ir Airijos visuomenių kolektyvinę tapatybę, bet ir iš naujo ją patvirtina. Bauginantys priešai kartu su kitomis marginalizuotomis socialinėmis grupėmis sustiprina bendruomenės solidarumo ir vieningumo jausmus.

IMIGRANTAI KAIP SOCIALINĖ PROBLEMA IR RIZIKOS VEIKSNYS

Bauginančio *Kito* arba priešo diskursyvinės makrostruktūros neatskiriama susijusios su migracijos ir imigracijos problemizavimu ir imigrantų kaip rizikos veiksnio suvokimu. Peržiūrėti straipsniai, ypač JAV spaudoje, itin dažnai aprašo neigiamas imigracijos pasekmes arba pateikia politikų, eilinių piliečių nuomones, kurios susitelkia ties nepamatuotomis baimėmis ir neigiamais imigrantų gyvenimo aspektais. Spaudoje itin pabrėžiami tie epizodai, kuriuose imigrantai kelia pavojų Airijos ar JAV visuomenėms.

Terorizmo grėsmė ir JAV valdžios priemonės, kuriomis mėginama sumažinti nelegalią migraciją, atsispindi ir Amerikos spaudoje. 2007 m. spalio 3 d. NYT rašo apie Senato pritarimą papildomiems 3 milijardams dolerių, skirtų stiprinti sienos su Meksika kontrolę. Tiek NYT, tiek WP plačiai aprašo nuolatinę Amerikos valdžios kovą su nelegalia imigracija ir imigrantais. Pasak NYT, „Imigracijos agentai išsitraukė ginklus prieš Nassau apygardos policijos detektyvus per operacijas, kurios baigėsi 186 imigrantų Long Islande suėmimu. Iš daugiau nei 90 žmonių, suimtų Nassau apygardoje, dauguma buvo nelegalūs darbininkai be jokios kriminalinės praeities“ (NYT 2007 m. spalio 3 d.).

Amerikos spauda sukuria įspūdį, kad imigracijos įstatymai vis griežtėja, ir kova prieš imigrantus įgauna vis didesnę pagreitį. Reidai, suėmimai ir net deportacijos – tai tik kelios galios naudojimo prieš imigrantus priemonės. Tačiau liberalūs NYT ir WP nušviečia šią valdžios strategiją gana kritiškai ir įvairiapusėškai. Dažnai išklausomos bei skaitytojų valiai pateikiamos ir valdžios, ir imigrantų, ir eilinių Amerikos piliečių nuomonės apie karą prieš imigrantus ir leidžiama patiems spręsti, ar tokie kovos metodai prieš nelegalius svetimšalius yra priimtini demokratinėje šalyje.

JAV dienraščiai aprašo imigracinę politiką, orientuotą į konflikto ir krizės perspektyvą. Socialinės krizės naratyvai itin traukia žiniasklaidą, nes jie yra vieni iš esminių žiniasklaidos įvykių. Iš atrinktų straipsnių matyti, kad šioje krizėje dažnai priversti dalyvauti imigrantai, nes visuomenės dauguma arba jai mėginantys atstovauti valdžios atstovai sieja imigrantus su pavojumi visuomenei, nešvara, ligomis. Imigrantų grupės suvokiamos kaip grėsmė egzistuojančiai socialinei tvarkai arba kaip problema, kurią galima išspręsti tik sustabdžius patį migracijos procesą.

Aptariamam laikotarpiu penkiuose straipsniuose pažymima, kad imigrantų, net legalių, atvykimas gresia juos apgyvendinusių bendruomenių „sveikatai“ ir „saugumui“. NYT rašo, kad Azijos pabėgėliai kelia daug rūpesčių socialiniams darbuotojams:

„[Pabėgėlių] tvanas užplūdo vietinius sveikatos skyrius, kurie tikrina tūkstančių atvykėlių sveikatą dėl vis stiprėjančios tuberkuliozės ir kitų ligų. <...> Sveikata tapo svarbia problema bendruomenėje, kadangi nemažas procentas atvykusių pabėgėlių tuberkuliozės testų buvo teigiami“ (NYT 2007 m. spalio 13 d.).

Analizuojamoje spaudoje imigrantai neretai pateikiami nusikalstamos veiklos kontekste. Imigracija neatsiejama nuo terorizmo grėsmės ir susirūpinimo šalies bei kitų šalių saugumu. Imigrantas dažnai kriminalizuojamas: pasak spaudos, atvykėliai neretai įvykdo „etninius nusikaltimus“. Didėjantis nusikalstamumas ir grėsmė nacionaliniam saugumui, ryškiai atsispindintys JAV ir Airijos spaudoje, įvairioms visuomenės grupėms kelia nesaugumo ir baimės jausmą. Šį jausmą išreiškia cituotas pranešimas apie sveikatos grėsmes bendruomenėms, prigludžiančioms atvykėlius, ir JAV naujienų puslapių antraštės, pvz., „Pateikta daugiau detalių apie imigranto mirtį“, „Pareigūnai protestuoja prieš antinuskalstamų grupuočių reidus, nukreiptus prieš imigrantus“, „Afrikietis imigrantas laukia kalėjime“, „Įtariamasis naciai laukia deportacijos“, „El Salvadoro bėglys suimtas Kalifornijoje“ (visos antraštės paimtos iš NYT).

Su imigrantais susijęs nusikalstamumas atsispindi ir Airijos spaudoje, tačiau daug mažesniu mastu (pvz.: „Įstatymo projektas nepadedą: prekybos žmonėmis aukoms – amnestija“, IRT 2007 m. spalio 11 d.; arba „Sukliudyta atakai JAV ambasadoje Vienoje“, IRIN 2007 m. spalio 1 d.).

Kaip rodo analizuojami dienraščiai, spauda ne tik atspindi imigrantų pavojaus ir grėsmės diskursą visuomenėje, bet ir iš dalies jį konstruoja. Šį diskursą galima vadinti ir aliarmistine retorika. „Pavojus“, „grėsmė“ ir „rizika“ konceptualizuotini kaip socialinės konstrukcijos, kurias žmonės ar socialinės grupės pasitelkia, siekdamos remti ir ginti savo politines, socialines ir moralines pozicijas. Šitaip kartu brėžiamos ir palaikomos ribos tarp savęs ir *Kity*, savų ir svetimų (Mackey 1999: 111). Dažnai aliarmistinė retorika išnaudojama politiniams tikslams, siekiant laimėti rinkimus. Ir JAV, ir Airijoje ne tik piliečiai, bet ir pati valstybė pateikiama kaip imigrantų įkaitas ir auka. Imigrantai automatiškai atsideria už valstybės ribų; jie imami suvokti kaip pavojaus šikūnijimas, „kriminalinis tipas, apibrėžiantis grėsmę, kuriai suvaldyti reikia savignyos ir sekimo mechanizmų“ (Boyne 2000: 191).

PRIETARŲ STRUKTŪROS IR ALIARMISTINĖ RETORIKA

Diskurso analizės specialisto van Dijko nuomone, žiniasklaidos diskurse apie mažumų grupes galima išskirti tipišką „prietarų struktūrą“ (van Dijk 1987: 364–366), kurios tinka ir imigrantams. Jos apima pasakojimus ne tik apie didelį imigrantų skaičių, bet ir apie jų kriminalumą ir agresyvumą. Kitos prietarų struktūros kalba apie kultūrinius susidūrimus tarp mažumų ir daugumų, apie ekonominę naštą, kurią gyventojų dauguma turi nešti dėl imigrantų, ir apie imigrantų kaip asmenų nevisavertiškumą.

Nelegalus įsidarbinimas ir ekonominė našta, kurią valstybėms užkrauna emigrantai, – itin svarbi prietarų struktūra, per kurią žvelgiama į imigrantus. Nors JAV spauda kritiškai analizuoja šią prietarų struktūrą, straipsniuose, spausdinamuose NYT ir WP, išryškėja, kad „nekviešti migrantai“ ypač gresia darbininkų klasei ir neprivilegijuotiems piliečiams, iš kurių jie atima darba ir duonos kąsnį. Aptariamieji dienraščiai mėgina paneigti šią prietarų struktūrą, pateikdami skirtingų pavyzdžių, tačiau pranešimai implikuoja, kad, Amerikos ir Airijos visuomenių manymu, imigrantai ir šių šalių piliečiai kovoja dėl gana ribotų ekonominių resursų. IRIN aiškiai išsako šias idėjas:

„Privalome susirūpinti šiuo klausimu, nes vienas iš svarbiausių neįvertintų dalykų yra tai, ar imigrantai, sulėtėjęs ekonomikos augimui, pasiliks ar grįš į savo gimtąsias šalis. Jei jie pasiliks, prasidės kova tarp arių darbininkų ir imigrantų, kurie sutinka dirbti už mažesnę atlyginimą. Daug lenkų ir lietuvių vyrų gyvena po šešis ar septynis viename name taip, kaip mes gyvenome JAV devintajame praeito šimtmečio dešimtmetyje, todėl jie padarys viską, siekdami išlaikyti neaukštas darbo jėgos kainas“ (IRIN 2007 m. spalio 17 d.).

Šiame dienraštyje imigrantai laikomi ne tik grėsme airių tautinei tapatybei, bet ir ekonominės konkurencijos laimėtojai: vertingi darbai, kuriuos turėtų dirbti patys airiai darbininkai, nesąžiningai atitenka užsieniečiams.

Kita vertus, ši aliarmistinė retorika objektifikuoja imigrantus: jie suvokiami kaip atvykstantys į Airiją ir JAV tik ekonominių paskatų vedami. IRIN rašo, kad „vien tik vaiko išmokos Airijoje yra didesnės nei minimalus atlyginimas Lietuvoje. Tai skatina didžiausią gyventojų judėjimą, koks yra buvęs Europoje taikiu metu, kai šimtai tūkstančių rytų europiečių persikrausto“ (IRIN 2007 m. spalio 20 d.).

Aptartuose straipsniuose imigrantai yra tie, kurie „nesąžiningai“ pasinaudoja tiek Airijos, tiek JAV socialinės apsaugos sistemomis ir gresia jų gerovei. Užuoat pateikdama migraciją kaip normalų ekonominį procesą, ši retorika, besiremianti anksčiau minėta prietarų struktūra, ją konceptualizuoja kaip grėsmingą procesą, kenkiantį valstybėms. Tačiau tyrimai rodo, kad istoriškai migracija yra normalus industrinio kapitalizmo procesas, prisidėjęs prie modernių industrinių galių augimo Europoje (Philo ir Beattie 1999: 172).

RETORINIS LYGMUO: KALBINIAI KONTEKSTAI, APRAŠANTYS IMIGRANTUS IR IMIGRACIJĄ

Žiniasklaidoje galima išskirti keletą retorinių stilių: neutralų, juodinantį, palaikantį ir reguliuojantį, arba nustatantį (Baker 2002). Palaikantis retorinis stilius palaiko vieną poziciją, bet sumenkina kitą naudodamas tokias etiketes kaip „konservatyvus“, „liberalus“ ar „radikalus“. Reguluojančiu, arba nustatančiu, retoriniu stiliumi žurnalistai pateikia vieną ar kitą imigracijos faktą kaip „teisingą“. Siekiant palaikyti kurią nors poziciją, čia naudojami itin stiprią konotaciją turintys žodžiai (pvz., žmogaus teisės ar laisvės), o remiama pozicija laikoma normatyvine ir visuotinai priimtina. Juodinimo retorinis stilius paprastai vaizduoja imigrantus itin neigiamų reiškinų kontekste. Čia nesiklausoma priešingų argumentų, o pats imigracijos reiškinys suvokiamas kaip žalingas vienai ar kitai visuomenei. Neutralus retorinis stilius pateikia skirtingų požiūrių į imigraciją paletę stengdamasis išlikti politiškai neutralus.

JAV ir Airijos spaudos analizė rodo, kad joje egzistuoja visi retoriniai stiliai, bet vyrauja neutralus. Žurnalistai, nors aprašydami vis griežtesnės antiimigracinės politikos nuostatas ar politikų nuomones, stengiasi nepateikti jų kaip visuotinai priimtinių ar normatyvinių.

Stilistiniu ir kalbiniu diskurso lygmeniu atsispindi pagrindinės idėjos, kategorijos ir terminai, kuriais apibūdinami imigrantai. Imigrantų reprezentacija dažnai siejama su valstybinės ar tautos sienos (ar ribos) pažeidžiamumu, kirtimu, atsivėrimu. Ši valstybinė siena žiniasklaidos diskurse gali būti valstybės teritorija arba simbolinė (kultūrinė) erdvė. Imigrantų vaizdiniai JAV spaudoje dažniau remiasi kalbėjimu apie teritorinę erdvę ir rasinėmis kategorijomis. Imigrantai atskiriami nuo „tikrų“ JAV piliečių rasiškai, kadangi tai dažniausiai meksikiečiai, mėginantys nelegaliai įsiveržti į JAV teritoriją. Šis diskursas telkiasi ties imigrantais kaip žmonėmis, kurie yra „kitokie“, „skirtingi“ ir nuo kurių reikia ginti teritorinę erdvę. Todėl imigrantams apibūdinti naudojami tokie žodžiai ir žodžių junginiai kaip „nelegalai“ (*illegals*), „migrantai, įvežti kontrabanda“ (*smuggled migrants*) ar „deportuoti imigrantai“ (*deportable immigrants*). Kadangi Airijoje nelegali imigracija nėra tokia svarbi problema kaip JAV, jos spaudoje daug dažniau kalbama apie socialinės, kultūrinės bei tautinės erdvės pažeidimus (imigrantai griaua airių tautinę tapatybę).

Kalbiniu ir retoriniu lygmeniu imigracija lyginama su gamtos stichijomis, antplūdžiu ir net invazija; ji įvardijama tokiomis metaforomis ir palyginimais: „potvynis“ (*deluge*), „dabartinė imigracijos banga“ (*the current wave of immigration*), „imigracijos bangos“ (*waves of immigration*), „žmonių, nelegaliai patenkančių į JAV, bangos“ (*the waves of people illegally*

entering the U. S.), „didelis imigrantų antplūdis“ (*the large influx of immigrants*), „pastovi nelegalių imigrantų srovė“ (*steady flow of illegal immigrants*), „migrantų srovė“ (*the migrant flow*). Visos šios metaforos, palyginimai ir žodžių junginiai patvirtina, kad imigrantai – nekviesti svečiai, nuolatiniai JAV valstybinės erdvės pažeidėjai. Todėl čia pat diskutuojama, kaip riboti šį imigrantų antplūdį. Politikos priemonės šiam tikslui pasiekti dažnai tapatinamos su kova, „griežtomis priemonėmis“ prieš nelegalią imigraciją ar „antiimigraciniu aktyvizmu“. Kalbama apie būtinybę reformuoti imigracinę politiką.

Pastebėtina, kad JAV imigrantai dažnai paprasčiausiai vadinami „nelegaliais darbininkais“ (*illegal workers*), „nelegaliais imigrantais darbininkais“ (*illegal immigrant workers*), „migrantais darbininkais“ (*migrant workers*), pabrėžiant jų migracijos ekonominį aspektą ir sumenkinant visus kitus galimus imigracijos motyvus. Kalbiniu lygmeniu neretai aptiksime ir tokias imigrantų etiketes kaip „imigrantai be dokumentų“ (*undocumented immigrants*) ar „nelegalus svetimšalis“ (*illegal alien*). Šie pavadinimai paprastai kontrastuoja su terminais „piliėtis“, „teisėtas gyventojas“, „tauta“. Nelegalūs svetimšaliai ne tik užplūsta miestus ir paverčia gyvenamuosius namus bendrabučiais, bet ir prisideda prie nusikaltimų, tampa našta švietimo, sveikatos ir socialinės apsaugos sistemoms. Šie pasisakymai rodo, kad imigrantai ne tik apsunkina darbo ir nekilnojamojo turto rinką, bet ir keičia tiek JAV, tiek Airijos socialinę struktūrą. Tokiuose retoriniuose rėmuose pateikti imigrantai yra stigmatizuojami ir marginalizuojami. Jie tampa nuvertintais objektais, o ne subjektais, kurių vertybės ir gebėjimai galėtų būti svarstomi ir palaikomi. Pačių imigrantų balsai spaudoje pateikiami daug rečiau nei politikų, valstybės tarnautojų ar eilinių JAV ir Airijos piliečių. Imigracija tampa neišsprendžiama „keblia problema“ (IRIN 2007 m. spalio 10 d.).

Apibendrinant šias pastabas, galima teigti, kad ir retoriniu lygmeniu susiduriame su diskursyvinio paradoksu. Nors dauguma žurnalistų siekia išlikti politiškai neutralūs, retorinės priemonės ir specifinės verbalinės konstrukcijos toli gražu nėra neutralios: dažnai jos problemizuoja imigrantus ir palaiko bei pateisina socialinę galią ir dominavimą, nukreiptą prieš juos.

IŠVADOS

Žiniasklaida konstruoja diskursyvinius mechanizmus, kuriais naudojantis imigrantai tampa socialinės bei politinės intervencijos objektais. Žiniasklaidos pranešimai nėra vien tik įvykių retransliacija; jie yra pasikartojančių temų, naratyvų bei politinių požiūrių, įreminančių įvykius, šaltinis.

Viena iš itin ryškių semantinių diskurso makrostruktūrų, atsiskleidusių ir JAV, ir Airijos spaudoje, – imigrantų kaip didžiulės socialinės problemos ir rizikos veiksnio suvokimas. Imigrantai laikomi grėsme visuomenės socialiniam vientisumui, piliečių sveikatai (užkrečiamų ligų pavojus). Imigrantai čia – ir savo sunkaus gyvenimo aukos, ir visuomenėje egzistuojančių nusikaltimų, degeneracijos bei iškrypimų kaltininkai.

Tiek JAV, tiek Airijos spauda daug dažniau vaizduoja imigrantus kaip tuos, kurie gyvena už normalios visuomenės rėmų arba yra socialiai atskirti, negu kaip tuos, kuriuos visuomenė stengiasi integruoti. Visuose aptariamuose dienraščiuose pateikiama „aliarmistinė retorika“, kurią politinės jėgos dažnai naudoja politiniams tikslams, siekdamos nukreipti piliečių dėmesį nuo svarbesnių socialinių problemų. Paradoksas: atskleisdama Amerikos ir Airijos socialines baimes, susijusias su imigrantais, šių šalių spauda kartu reprodukuoja šias baimes.

Analizė atskleidė ir žodyno, apibūdinančio imigrantus ir migraciją, skirtumus. JAV spaudoje dažniau vartojami žodžiai ar žodžių junginiai, išreiškiantys nelegalų valstybinės sienos perėjimą ir kirtimą. Čia imigracija lyginama su gamtinėmis stichijomis ir invazija. Airijos spaudos

diskurse, aprašant imigraciją ir migrantus, vartojamas neutralus nei JAV žodynas ir terminologija. Susiduriame su paradoksu: nors ir JAV, ir Airijos spaudos žurnalistai siekia išlikti neutralūs, retorika nėra neutrali: ji pateisina socialinę galią ir dominavimą, nukreiptą prieš imigrantus.

Imigrantų vaizdavimas spaudoje atspindi ir abiejų šalių skirtingas imigracines politikas. JAV viena svarbiausių valstybinės politikos problemų yra nelegali imigracija. Su ja susijęs saugumo leitmotyvas yra imigracinės politikos dalis. Nors XX a. antrosios pusės Amerikos imigracinėje politikoje visada egzistavo „riboto išsileidimo“ politika, dabar ji dar labiau sustiprėjo. Stengiamasi ir sumažinti migracijos srautus, ir apsaugoti šalį nuo įvairių grėsmių, tarp jų ir terorizmo. Pastaraisiais metais padidėjęs finansavimas ir itin griežtos priemonės prieš šalyje esančius nelegalius imigrantus rodo šios politikos kraštutinumus, kurie ryškiai atsispindi ir aptariamoje spaudoje. Airijoje nelegalios imigracijos problema nėra tokia akivaizdi. Daug svarbesnis yra legalių imigrantų integracijos į visuomenę klausimas.

Gauta 2009 07 15
Priimta 2009 10 15

Literatūra

1. Baker, C. E. 2002. *Media, Markets, and Democracy*. New York: Cambridge University Press.
2. Boyne, R. 2000. "Post-Panopticism", *Economy and Society* 29(2): 285–307.
3. Chavez, L. 2006. "The realities of immigration", *Commentary Magazine* July–August: 34–40.
4. Drucker, S. J.; Gumpert, G. 1998. "Media and the modern immigration experience", in *The Huddled Masses: Communication and Immigration*, eds. G. Gumpert, S. J. Drucker. Cresskill, NJ: Hampton Press, 3–22.
5. Mackey, E. 1999. "Constructing an endangered nation: risk, race and rationality in Australia's native title debate", in *Risk and Sociocultural Theory: New Directions and Perspectives*, ed. D. Lupton. Cambridge: Cambridge University Press, 24–41.
6. Nacos, B. L.; Torres-Reyna, O. 2003. "Framing Muslim-Americans before and after 9/11", in *Framing Terrorism*, eds. P. Norris, M. Just, M. Kern. London: Routledge, 133–158.
7. Philo, G.; Beattie, L. 1999. "Race, migration and media", in *Message Received: Glasgow Media Group Research 1993–1998*, ed. G. Philo. London: Longman, 171–196.
8. Ruhs, M. 2005. *Managing the Immigration and Employment of Non-EU Nationals in Ireland*. Dublin: The Policy Institute, Trinity College.
9. van Dijk, T. A. 1987. *Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury Park: Sage Publications.

ARTŪRAS TEREŠKINAS

Immigration discourses in the press of the United States of America and Ireland

Summary

The article examines the semantic macrostructures of the discourse on immigration in the press of Ireland and the United States of America. It discusses the dominant topics related to immigrants, including immigrants as an enemy and the frightening Other, as a social problem and risk factor, as socially excluded and deviant, and as a threat to the health and well-being of the American and Irish societies. The rhetorical analysis reveals that verbal constructions and rhetorical devices describing immigrants belong to the "alarmist rhetoric" which reproduces social fears about immigrants and immigration.

Key words: immigration, immigrants, mass media, discourse, discourse analysis